

Povezanost sociodemografskih varijabla sa stavovima nastavnika glazbe prema interkulturalnom odgoju

Amir Begić*

abegic@uaos.hr

Jasna Šulentić Begić**

jsulentic-begic@uaos.hr

<https://doi.org/10.31192/np.16.2.3>

UDK: 37.091.214.18:78]:[314:316

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljeno: 22. ožujka 2018.

Prihvaćeno: 22. travnja 2018.

Interkulturalna nastava glazbe postaje potrebom svih suvremenih multikulturalnih društava. Nastava glazbe ne može više biti utemeljena isključivo na upoznavanju zapadnoeuropske umjetničke glazbe. Interkulturalna stvarnost nameće nužnost poznavanja glazbenih tradicija različitih naroda, ali i poznavanje određene kulture u cjelini. S obzirom na svoju interkulturalnu bit, glazba je idealno područje u kojemu se može razvijati interkulturalna kompetencija učenika, a preduvjet je interkulturalno kompetentan nastavnik glazbe. U okviru ovoga rada provedeno je istraživanje čiji je cilj bio utvrditi povezanost između različitih sociodemografskih varijabla i stavova nastavnika glazbe prema interkulturalizmu u nastavi glazbe, njegovoj provedbi i podršci koju u tome dobivaju od škole. Anonimnim anketnim upitnikom ispitani su stavovi nastavnika glazbene kulture (N=309) i nastavnika glazbene umjetnosti (N=65) koji izvođe nastavu glazbe u osnovnim školama i gimnazijama u Republici Hrvatskoj. Prema rezultatima istraživanja, spol se pokazao jedinom sociodemografskom varijablom značajno povezanom sa stavovima prema interkulturalnom odgoju, kao i s procjenom mogućnosti razvoja vlastite interkulturalne kompetencije i procjenom podrške koju nastavnici glazbe dobivaju od škole u provedbi interkulturalnog odgoja.

Ključne riječi: *interkulturalna nastava glazbe, stavovi nastavnika, sociodemografske varijable, interkulturalna kompetencija.*

* Dr. sc. Amir Begić, znanstveni suradnik na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Osijeku, Kralja Petra Svačića 1F, HR-31000 Osijek.

** Doc. dr. sc. Jasna Šulentić Begić, docentica na Umjetničkoj akademiji Sveučilišta u Osijeku, Kralja Petra Svačića 1F, HR-31000 Osijek.

Uvod

Izazovi, koje je multikulturalizam donio u svakodnevnu nastavnu praksu, već dulje su vrijeme tema brojnih istraživanja stručnjaka s područja pedagogije. Bez obzira na istraživanja, filozofska promišljanja i implementaciju interkulturalizma u nacionalne kurikulume, pred interkulturalnim odgojem u školama još su velika iskušenja:

»Od interkulturalizma u obrazovanju danas se očekuje da riješi mnoge probleme suživota među različitim grupama, osigura daljnji razvitak demokracije, zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda, intenzivira odgoj za slobodu, sigurnost, mir i razoružanje, promiče svijest o vlastitom nacionalnom, kulturnom, jezičnom, vjerskom, spolnom, rasnom i drugom identitetu, ali i ideju o međusobnom razumijevanju i uvažavanju različitosti. Cilj je tih nastojanja oživotvoriti ideju skladnog suživota različitih, kao osnovu svjetskog mira i tolerancije.«¹

Paralelno s razvojem demokratskih, socijalno osjetljivih i slobodnih društava, interkulturalizam bi trebao biti nadgradnjom civilizacijskih dosega tih istih društava. Interkulturalni odgoj i obrazovanje u tom slučaju postaju ne samo potreba, već i nužnost. Interkulturalno obrazovanje podrazumijeva da svi učenici, bez obzira na spol i društvenu klasu i bez obzira na etnička, rasna ili kulturna obilježja, trebaju imati jednake uvjete za učenje u školi. Interkulturalizam traži kritičko promišljanje osobne točke gledišta i prihvaćanje perspektive drugačije od vlastite.² Demokracija, ljudska prava, jednakost i socijalna pravda temelji su na kojima se temelji interkulturalno obrazovanje.³ Jedna od zadaća škole je promicanje interkulturalnog odgoja i obrazovanja koje nastoji priznavati različitosti u načinu življenja i shvaćanju svijeta.⁴

Didaktička i metodička osmišljenost i isplaniranost nastavnog procesa važna je za interkulturalni odgoj i obrazovanje. Međutim, interkulturalizam u nastavi zahtijeva više od tradicionalnog pristupa koji podrazumijeva suho prenošenje nastavnih sadržaja. Interkulturalizam traži od nastavnika drugačije strategije, suvremenije metode i kreativan pristup poučavanju poput suradničkog učenja.

»Pedagoško-metodička pripremljenost nastavnika za rad u interkulturalnom odgoju višestruko je važna, kako zbog specifične učeničke populacije, tako i zbog samih sadržaja. Umjesto fiksiranja programa, strogih zahtjeva svake nastavne jedinice, stalne brige za ocjenu i rezultat, nastavnik se više usmjerava

¹ Ana SEKULIĆ-MAJUREC, Interkulturalizam u obrazovanju kao metodologijski izazov, *Društvena istraživanja*, 5 (1996) 25-26, 875-894, 876.

² Usp. Michaela SCHWARZBAUER, Austrian pupils encountering examples of Persian culture: Reflections on two music teaching-projects, *Musiikkikasvatus. The Finnish Journal of Music Education*, 13 (2010) 1, 61-71.

³ Usp. Etta R. HOLLINS, *Culture in school learning. Revealing the deep meaning*, New York, Routledge, Taylor & Francis Group, 2008.

⁴ Usp. Marija SABLJIĆ, Interkulturalni kurikulum – osvrti i perspektive, *Pedagoški istraživanja*, 8 (2011) 1, 125-138.

na atmosferu među djecom, na toleranciju u mišljenjima i posredovanje među razlikama.«⁵

Nažalost, istraživanja koja se odnose na nastavnikovu percepciju odnosa prema učenicima⁶ ukazuju na to da nastavnici provode malo vremena upoznajući svoje učenike i stoga vrlo malo znaju o njima.

Na sveučilištu u američkoj saveznoj državi Alabami provedeno je istraživanje kojim se htjelo ispitati samoprocjenu interkulturalne kompetencije budućih nastavnika nakon završenoga studija, odnosno smatraju li sebe osposobljenima za rad s učenicima koji pripadaju različitim kulturama.⁷ Rezultati su pokazali da ispitanici smatraju važnim spremnost nastavnika da prihvati različitosti i uloži trud da bi svaki učenik postigao uspjeh. Također, rezultati ukazuju na to da obrazovni programi na fakultetima trebaju uključivati dodatne sadržaje, poput interkulturalnih radionica, dodatnih seminara i terenskih iskustava, da bi budući nastavnici stekli interkulturalnu kompetenciju. Osim toga, razvoj interkulturalne kompetencije nastavnika posebno je važan jer stručnjaci predviđaju naglo povećanje raznolikosti učeničke populacije.⁸

Ključno je pitanje na koji će način nastavnik interkulturalno djelovati u odgojnom smislu. Pri tomu je važno upozoriti na činjenicu (i problem) koji dugo postoji u nastavi glazbe u općeobrazovnim školama, ali i u nastavi na fakultetima na kojima se školuju budući nastavnici glazbe. Naime, nastavom glazbe dominira *zapadnoumjetnička* glazba. Riječ je o glazbi koja ima višestoljetnu tradiciju i potječe s europskih prostora. Korijeni (napose teorijski) sežu joj u staru Grčku, da bi nakon dulje stanke nastavila svoj razvoj zahvaljujući srednjevjekovnim crkvenim glazbenicima i teoretičarima. Dalje su se nizali različiti stilovi, svaki sa svojim karakterističnim obilježjima, poput renesanse, baroka, klasicizma, romantizma i sl. U 20. stoljeću nastaje mnoštvo stilova koji više ili manje međusobno utječu jedni na druge. Dio njih nastoji raskinuti s tradicijom i traži potpuno nov glazbeni izraz, ali ipak, njihov je krajnji cilj ili naslanjanje na zapadnoumjetničku glazbenu tradiciju ili pak njezino negiranje.

⁵ Vlatko PREVIŠIĆ, Interkulturalizam u odgoju evropskih migranata, *Napredak*, 42 (1987) 3, 304-313, 311.

⁶ Usp. Robert A. PENA, Cultural differences and the construction of meaning. Implications for the leadership and organizational context of school, *Education Policy Analysis Archives*, 5 (1997) 10, 119, prema: Sunita SHARMA Multicultural Education. Teachers Perceptions and Preparation, *Journal of College Teaching and Learning*, 2 (2005) 5, 53-64.

⁷ Usp. Lashonda D. BROWN, *Preservice Teachers' Attitudes Toward their Preparedness to Teach Culturally Diverse Student Populations* (doktorska dizertacija), Tuscaloosa, The University of Alabama, 2009.

⁸ Usp. Karen ZUMWALT, Elizabeth CRAIG, Teachers' characteristics. Research on the demographic profile, u: Marilyn COCHRAN-SMITH, Kenneth M. ZEICHNER (ur.), *Studying teacher education. The report of the AERA panel on research and teacher education*, Mahwah, New York, Lawrence Erlbaum, 2005, 111-156, prema Shenna CHOI, Gail M. HICKEY, Pre-Service Teachers' Perceptions of International Faculty. A Case Study, *Multicultural education review*, 5 (2013) 2, 85-107.

Zapadnu umjetničku (ili *zapadnoeuropsku umjetničku*) glazbu uglavnom čine skladbe europskih skladatelja. Prošireni pojam *zapadna* (a ne samo *europska*) pretpostavlja glazbu skladanu i izvođenu od europskih imigranata u Sjevernoj Americi i njihovih potomaka, kao i drugih europskih emigranata koji su se naselili u kolonijama diljem svijeta. Kako definirati *umjetničku glazbu*? Ona ima pet obilježja: izvode ju stručnjaci koji su školovani, podrazumijeva velik broj glazbenih djela poznatih skladatelja, zapisana je notnim pismom, ima svoju teoriju glazbe i sama za sebe tvrdi da je umjetnička.⁹ Koji su glavni razlozi da zapadnoumjetnička glazba i dalje snažno dominira nastavom u općeobrazovnim školama?

»Muzikolozi, glazbeni pedagozi pa čak i neki etnomuzikolozi često ističu kako je zapadna umjetnička glazba superiorna u odnosu na sve ostale vrste glazbe. Takvo se mišljenje temelji na ideji da je zapadna umjetnička glazba intrinzično zanimljiva i složena, dok je za razumijevanje ostalih glazbi potrebno steći uvid u njihov društveni kontekst.«¹⁰

Zapadnoeuropska umjetnička glazba prema ostalim glazbenim kulturama nije ni superiorna ni inferiorna.¹¹

»Osim zapadne umjetničke glazbe, u nastavu treba uvesti i primjere ostalih kultura, kako bismo obogatili dječje glazbeno iskustvo. Mogućnosti za to, osim redovite glazbene nastave, pružaju i izvannastavne aktivnosti.«¹²

Zagovornici interkulturalnog glazbenog obrazovanja tvrde da upoznavanje različitih glazba svijeta pomaže učenicima u razvoju interkulturalne svijesti, promiče dublje razumijevanje i prihvaćanje drugih kultura i njeguje otvorenost.¹³ Istraživanja koja se bave samoprocjenama interkulturalne kompetentnosti nastavnika i stvarnom implementacijom interkulturalizma u nastavu glazbe uglavnom daju slične rezultate. Rezultati istraživanja koje je provedeno 2006. godine pokazali su da nastavnici sebe procjenjuju interkulturalno kompetentnima.¹⁴ Međutim, istraživanja pokazuju da nastavnici glazbe poučavanju svjetske glazbe pristupaju vrlo površno i posvećuju mu vrlo malo vremena.¹⁵

⁹ Usp. John DRUMMOND, Re-thinking Western Art Music. A perspective shift for music educators, *International Journal of Music Education*, 28 (2010) 2, 117-126.

¹⁰ Snježana DOBROTA, Glazba između pedagogije, kulture i jezika, *Pedagogijska istraživanja*, 9 (2012) 1-2, 155-164, 155.

¹¹ Usp. Judith BECKER, Is western art music superior? *The Musical Quarterly*, 72 (1986) 3, 341-359, prema Dobrota, *Glazba između pedagogije, kulture i jezika...*

¹² *Isto*, 157.

¹³ Usp. Victor C. FUNG, Rationales for teaching world musics, *Music Educators Journal*, 82 (1995) 1, 36-40, prema: Timothy TEO, David J. HARGREAVES, June LEE, Musical Preference, Identification, and Familiarity. A Multicultural Comparison of Secondary Students from Singapore and the United Kingdom, *Journal of Research in Music Education*, 56 (2008) 1, 18-32.

¹⁴ Usp. Anaida COLÓN-MUNIZ, John BRADY, Suzanne SOOHOO, What Do Graduates Say about Multicultural Teacher Education?, *Issues in Teacher Education*, 19 (2010) 1, 85-108; <http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ887298.pdf> (22.03.2018).

¹⁵ Usp. Jacqueline Joy YUDKIN, An investigation and analysis of world music education in California's public schools, K-6. (doktorska dizertacija, Sveučilište u Kaliforniji, Los Angeles, 1990),

Postavlja se pitanje zašto nastavnici izbjegavaju interkulturalan pristup nastavi glazbe. »Učitelji nemaju dovoljno znanja za poučavanje glazbe iz interkulturalne perspektive, jer je njihova glazbena pouka uglavnom utemeljena na zapadnoj umjetničkoj glazbi.«¹⁶ Ovakav zaključak ne čudi jer je nastava i na samim fakultetima, na kojima se školuju budući nastavnici glazbe, orijentirana na zapadno-umjetničku glazbu.

S jedne strane nastavnici glazbe nastoje implementirati interkulturalne sadržaje u nastavu, a s druge strane mnogi također to izbjegavaju navodeći različite razloge. Među razlozima su nedostatak jasnog razumijevanja o tome što uopće čini interkulturalno obrazovanje ili jednostavno osjećaj manjka znanja i sigurnosti u načine poučavanja. Neki autori navode nedostatak motivacije za promjenu svog pristupa nastavi koji su već prije usvojili.¹⁷ Osim toga, mnogi nastavnici preferiraju eurocentrični pristup koji se usredotočuje na zapadnoumjetničku glazbu jer im je poznat i tu se osjećaju sigurno.

Interkulturalna nastava glazbe ne podrazumijeva samo upoznavanje glazbe drugih kultura već zahvaća odrednice kulture u svim njenim pojavnim oblicima. Tako Nacionalno vijeće za kurikulum i procjenu Republike Irske¹⁸ navodi da interkulturalna nastava glazbe treba sadržavati:

- *izvođenje* glazbe drugih kultura,
- *razgovor* o glazbi drugih kultura,
- *organiziranje koncerata* na kojima gostujući izvođači izvode glazbu drugih kultura,
- *organiziranje predstava* s glazbom drugih kultura, uključujući i kostime, ples, scenografiju,
- *prezentaciju kulturne raznolikosti* putem talenta i bogatstva učenika, nastavnika i roditelja koji pripadaju različitim kulturama,
- *skupno muziciranje* koje daje osjećaj zajedništva, suradnje i tolerancije,

Dissertation Abstracts International, 51 (1990) 3356, prema Carlos R. ABRIL, *Beyond Content Integration: Multicultural Dimensions in the Application of Music Teaching and Learning* (doktorska dizertacija), Ohio, The Ohio State University, 2003.

¹⁶ Snježana DOBROTA, Svjetska glazba u suvremenom glazbenom obrazovanju, *Pedagogijska istraživanja*, 6 (2009) 1-2, 15-161, 158.

¹⁷ Usp. René BOYER-WHITE, Reflecting cultural diversity in the music classroom, *Music Educators Journal*, 75 (1998) 4, 51-54; Caroll GONZO, Multicultural issues in music education, *Music Educators Journal*, 79 (1993) 6, 49-52; Judith M. TEICHER, Effect of multicultural music experience on preservice elementary teachers' attitudes, *Journal of Research in Music Education*, 4 (1997) 3, 415-427, prema Roy M. LEGETTE, Multicultural Music Education Attitudes, Values, and Practices of Public School Music Teachers, *Journal of Music Teacher Education*, 13 (2003) 1, 51-59.

¹⁸ Usp. NATIONAL COUNCIL FOR CURRICULUM AND ASSESSMENT, *Intercultural education in the post-primary school, enabling students to respect and celebrate diversity, to promote equality and to challenge unfair discrimination*, Dublin, National Council for Curriculum and Assessment, 2006.

- *zajednički odabir pjesama* koje pripadaju različitim kulturama,
- *raspravu* o značenju glazbe pojedine kulture,
- *istraživanje glazbe* koja se bavi temama sukoba i mira te oslobođenja od diskriminacije.

Rezultati istraživanja kojim se htjelo ispitati stavove nastavnika glazbe prema interkulturalnom odgoju u nastavi glazbe govore da je, prema njihovu mišljenju, interkulturalan odgoj koristan za učenike općeobrazovnih škola, iako se njihove definicije interkulturalnog odgoja razlikuju.¹⁹ Ujedno, nastavnici su iskazali osjećaj nesigurnosti pri implementaciji interkulturalnih sadržaja u nastavu glazbe. Nastavnici glazbe upuštaju se u izazove koje nosi interkulturalna nastava, ali imaju poteškoća u pronalaženju kvalitetnih materijala koji bi zainteresirali učenike. Osim toga, nastavnici su suočeni s problemima u izgovoru tekstova na stranim jezicima i prijevodu.²⁰ Rezultati istraživanja o razini interkulturalizma u smislu životnog iskustva, osobnih stavova i ponašanja i profesionalnog ponašanja među malezijskim osnovnoškolskim nastavnicima glazbe pokazali su da su nastavnici počeli sumnjati u neke svoje negativne stereotipe i počeli prihvaćati etničku raznolikost.²¹ Postajući svjesni složenosti kulturnih razlika, počeli su preispitivati svoje poglede prema interkulturalizmu u nastavi.

Rezultati navedenih istraživanja bili su polazišna točka za ovo istraživanje kojim se htjelo doznati koliko su različite sociodemografske varijable povezane sa stavovima nastavnika prema interkulturalnom odgoju u nastavi glazbe hrvatskih općeobrazovnih škola. Nastava glazbe u Republici Hrvatskoj odvija se u osnovnoj školi pod nazivom glazbena kultura, a u gimnazijama pod nazivom glazbena umjetnost. Nastava glazbe obvezna je i zastupljena u tjednoj satnici jednim satom tijekom svih osam godina osnovne škole²² i četiri godine gimnazijskog školovanja²³ (vrijedi za opće, jezične i klasične gimnazije). U prirodoslovno-matematičkim gimnazijama predmet je obvezan samo u prve dvije godine i učenici ga polaze jedan sat tjedno, dok je u prirodoslovnim gimnazijama zastupljen s dva sata tjedno i to u četvrtom razredu.

¹⁹ Usp. Sharon M. YOUNG, *Music teachers' attitudes, classroom environments, and music activities in multicultural music education* (doktorska disertacija, The Ohio State University), *Dissertation Abstracts International*, 57 (1996) 7, prema Abril, *Beyond Content Integration...*

²⁰ Usp. Kathy ROBINSON, *Teacher education for a new world of musics*, u: Bennett REIMER (ur.), *World music and music education*, Reston, VA: MENC The National Association for Music Education, 2002, 219-236, prema Abril, *Beyond Content Integration...*

²¹ Usp. Kwan Yie WONG, Kok Chang PAN, Shahanum Mohd SHAH, *Assessment of Multiculturalism of Primary Schools' Music Teachers in Malaysia*, *Education 2014*, 4 (2014) 6, 156-159.

²² Usp. MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.

²³ MINISTARSTVO PROSVJETE I KULTURE, *Nastavni program Glazbene umjetnosti*, Zagreb, Ministarstvo prosvjete i kulture, 1994.

1. Metodologija istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrđivanje utjecaja pojedinih sociodemografskih varijabla na stavove nastavnika prema interkulturalizmu u nastavi glazbe. Istraživanje je obuhvatilo 309 nastavnika glazbene kulture u osnovnim školama i 65 nastavnika glazbene umjetnosti u gimnazijama iz 21 hrvatske županije. Istraživanje se odvijalo tijekom 2016. godine.

1.1. Instrument

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je upitnik koji je nastao na temelju drugih sličnih upitnika, poput upitnika Vasallo²⁴ i Weidknecht.²⁵ Pri tomu se vodilo računa da čestice budu sadržajno jednake i primjenjive i za osnovnoškolske i gimnazijske nastavnike. Anonimnim anketnim upitnicima (1 i 2) ispitani su stavovi nastavnika prema interkulturalizmu u nastavi glazbe. Nastavnici su ispunili anketne upitnike na županijskim stručnim vijećima.

Anketni upitnik 1 ispunili su nastavnici glazbene kulture koji izvode nastavu glazbe u osnovnoj školi. *Anketni upitnik 2* ispunili su nastavnici glazbene umjetnosti koji nastavu glazbe izvode u gimnaziji. Upitnik namijenjen nastavnicima glazbene umjetnosti je bio identičan prvom upitniku s tom razlikom da su pojmovi poput *osnovna škola* i *glazbena kultura* zamijenjeni pojmovima *gimnazija* i *glazbena umjetnost*.

1.2. Sociodemografska obilježja ispitanika

Pitanjima na početku upitnika htjela su se doznati sociodemografska obilježja ispitanika s obzirom na spol, duljinu radnog staža, područje na kojem se nalazi škola u kojoj rade i veličinu škole. U tablici 1 prikazan je opis uzorka nastavnika glazbene kulture.

²⁴ Brian VASSALLO, Am I Culturally Competent? A study on Multicultural Teaching Competencies among School Teachers in Malta, *The Journal of Multiculturalism in Education*, 8 (2012) 1, <https://www.wtamu.edu/journal/volume-8-number-3.aspx#11> (22.03.2018).

²⁵ Marguerite K. WEIDKNECHT, *Multicultural Music Education: Building an Appreciative Audience*, San Diego C, Annual meeting of the American Educational Research Association, 2009.

Tablica 1. Opis uzorka nastavnika glazbene kulture (N = 309).

Varijabla	Kategorije	Nastavnici glazbene kulture (N = 309)	
		f	%
Spol	Ženski	231	74,8
	Muški	78	25,2
Radni staž	0-10 godina	117	37,9
	11-20 godina	101	32,4
	21-30 godina	57	18,4
	Više od 30 godina	34	11
Područje na kojem se nalazi škola	Ruralno	142	46
	Urbano	150	48,5
	Ruralno i urbano	17	5,5
Veličina škole	Manje škole (do 250 učenika)	79	25,6
	Srednje velike škole (250 do 750 učenika)	132	42,7
	Velike škole (više od 750 učenika)	98	31,7

U nastavku slijedi opis uzorka nastavnika glazbene umjetnosti (tablica 2).

Tablica 2. Opis uzorka nastavnika glazbene umjetnosti (N = 65).

Varijabla	Kategorije	Nastavnici glazbene umjetnosti (N = 65)	
		f	%
Spol	Ženski	55	84,6
	Muški	10	15,4
Radni staž	0-10 godina	26	40
	11-20 godina	19	29,2
	21-30 godina	16	24,6
	Više od 30 godina	4	6,2
Područje na kojem se nalazi škola	Ruralno	8	12,3
	Urbano	53	81,5
	Ruralno i urbano	4	6,2
Veličina škole	Manje škole (do 250 učenika)	16	24,6
	Srednje velike škole (250 do 750 učenika)	18	27,7
	Velike škole (više od 750 učenika) (%)	31	47,7

Kao što se može vidjeti iz tablica 1 i 2, većina nastavnika glazbene kulture i većina nastavnika glazbene umjetnosti koji su sudjelovali u ovom istraživanju bila je ženskog spola. Hi-kvadrat testom nije utvrđena značajna razlika između

sudionika iz osnovnih i srednjih škola s obzirom na spol, $c^2(1, N=374) = 2,90$, $p > 0,05$. Nadalje, većina nastavnika, bez obzira je li riječ o osnovnoj školi ili gimnaziji, ima do 10 godina radnoga staža, nakon čega slijede oni s radnim stažem između 11 i 20 godina. Slično usporedbi po spolu, hi-kvadrat testom nije utvrđena značajna razlika između nastavnika glazbene kulture i nastavnika glazbene umjetnosti s obzirom na duljinu radnoga staža, $c^2(3, N=374) = 2,55$, $p > 0,05$.

Što se tiče područja na kojem se nalazi škola, podjednak postotak nastavnika glazbene kulture naveo je urbana i ruralna područja. Suprotno tomu, većina nastavnika glazbene umjetnosti navela je urbana područja. Hi-kvadrat testom, $c^2(2, N=374) = 25,97$, $p < 0,001$, utvrđena je značajna razlika između nastavnika glazbene kulture i nastavnika glazbene umjetnosti s obzirom na područje na kojem se nalazi škola. I konačno, većina nastavnika glazbene kulture radi u srednje velikim školama, dok većina nastavnika glazbene umjetnosti radi u velikim školama. Hi-kvadrat testom, $c^2(2, N=374) = 7,02$, $p < 0,05$, utvrđena je značajna razlika između nastavnika glazbene kulture i nastavnika glazbene umjetnosti s obzirom na veličinu škole u kojoj rade.

2. Rezultati i rasprava

Da bi se ispitalo postoji li značajna povezanost sociodemografskih varijabla i stavova nastavnika prema interkulturalizmu i provedbi interkulturalnog odgoja u osnovnoškolskoj i gimnazijskoj nastavi glazbe korišteni su koeficijenti korelacije. Budući da nije utvrđena značajnija razlika između osnovnoškolskih i gimnazijskih nastavnika na ispitivanim varijablama, obje skupine nastavnika spojene su u jednu. Rezultati korelacijske analize prikazani su u tablici 3.

Tablica 3. Odnos ispitivanih varijabli u skupini osnovnoškolskih i gimnazijskih nastavnika.

	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1. Spol	0,01	0,05	-0,09	0,03	-0,02	0,11*	-0,12'
2. Veličina škole	—	0,14***	0,02	0,04	0,03	0,02	0,05
3. Duljina radnog staža		—	0,03	0,02	-0,06	-0,07	-0,02
4. Provedba interkulturalizma			—	0,40***	0,09	0,19***	-0,02
5. Reakcija učenika				—	-0,12*	0,21***	0,30***
6. Zastupljenost interkulturalizma					—	0,06	-0,05
7. Stavovi						—	0,30***
8. Razvoj i podrška							—

Legenda. *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Kao što se može vidjeti iz tablice 3, spol se pokazao jedinom sociodemografskom varijablom značajno povezanom sa stavovima prema interkulturalnom odgoju, kao i s procjenom mogućnosti razvoja vlastite interkulturalne kompetencije i procjenom podrške koju nastavnici dobivaju od škole u provedbi interkulturalnog odgoja u nastavi glazbe. Pri tomu su nastavnice izražavale pozitivnije stavove prema interkulturalnom odgoju od nastavnika. Suprotno tomu, nastavnice su mogućnost razvoja i podršku koju dobivaju od škole procjenjivale lošijima od nastavnika. Također je utvrđena pozitivna, iako niska, povezanost provedbe interkulturalnog odgoja u nastavi glazbe i stavova prema interkulturalnom odgoju. Drugim riječima, oni nastavnici koji su izvještavali o tome da njihovi učenici imaju mogućnost upoznati različite glazbe svijeta tijekom redovne nastave su, u prosjeku, izražavali pozitivnije stavove prema interkulturalnom odgoju. Jedno od mogućih objašnjenja ovog odnosa su i pozitivne prve reakcije učenika na glazbe svijeta koje su nastavnici procjenjivali na osnovi svog sjećanja. Naime, može se pretpostaviti da će reakcije učenika, barem djelomično, imati učinak na odabir sadržaja koji se prezentira tijekom nastave, a neposredno i na programe koje će škola u budućnosti podupirati, odnosno financirati.

U prilog ovoj pretpostavci govore i korelacije procjena prvih reakcija učenika na glazbe svijeta i stavova nastavnika prema interkulturalizmu, odnosno procjene mogućnosti razvoja i podrške koju nastavnici dobivaju od svojih škola. Pri tomu, nastavnici koji su prve reakcije svojih učenika na različite glazbe svijeta procjenjivali pozitivnijima, ujedno su izražavali i pozitivnije stavove prema interkulturalizmu, te su razvoj svoje interkulturalne kompetencije, kao i podršku koju dobivaju od škole, procjenjivali višima. Očekivano, nastavnici koji su imali pozitivnije stavove prema interkulturalnom odgoju su, u prosjeku, procjenjivali mogućnost razvoja i podršku koju dobivaju od škole boljom. Na posljetku, utvrđen je negativan, umjeren odnos između procjena prvih reakcija učenika na različite glazbe svijeta i mogućnosti upoznavanja različitih glazba svijeta tijekom redovne nastave. Odnosno, nastavnici koji su naveli da nemaju mogućnost upoznati učenike tijekom redovne nastave s različitim glazbama svijeta, njihove su prve reakcije na glazbe svijeta procjenjivali pozitivnijima. Sveukupno gledajući, samo se spol pokazao varijablom koja je značajno povezana sa stavovima nastavnika.

Nadalje, hijerarhijskom regresijskom analizom, a radi provjere hoće li ispitivane sociodemografske varijable biti značajni prediktori stavova prema interkulturalizmu i provedbi interkulturalnog odgoja u nastavi, ispitani su samostalno i zajednički doprinosi pojedinih varijabla objašnjenju stavova prema interkulturalnom odgoju u nastavi glazbe kod nastavnika. Pri tomu su sociodemografske varijable (spol, duljina radnog staža) uključene u prvi korak, provedba i zastupljenost interkulturalizma u nastavi glazbe te prve reakcije učenika (prema sjećanju nastavnika) na različite glazbe svijeta u drugi korak, dok je u

treći korak uključena procjena mogućnosti razvoja i podrške koju nastavnik dobiva od škole u provedbi interkulturalnog odgoja. Rezultati analize prikazani su u tablici 4.

Tablica 4. Hijerarhijska regresijska analiza za stavove prema interkulturalnom odgoju kod nastavnika.

		B	SE	Beta
Model 1	Spol	0,13	0,06	0,11*
	Duljina radnog staža	-0,04	0,03	-0,08
	DR ² (F značajnost promjene)	0,02*		
Model 2	Spol	0,13	0,06	0,11*
	Duljina radnog staža	-0,04	0,03	-0,08
	Provedba interkulturalizma	-0,36	0,17	-0,11*
	Zastupljenost interkulturalizma	0,07	0,04	0,09
	Reakcija učenika	0,10	0,03	0,17**
	DR ² (F značajnost promjene)	0,06***		
Model 3	Spol	0,18	0,06	0,14**
	Duljina radnog staža	-0,04	0,02	-0,07
	Provedba interkulturalizma	-0,45	0,16	-0,15**
	Zastupljenost interkulturalizma	0,07	0,04	0,11*
	Reakcija učenika	0,04	0,03	0,07
	Razvoj i podrška	0,24	0,04	0,29***
	DR ² (F značajnost promjene)	0,07***		

Legenda. B = B nestandardizirani koeficijent; SE = standardna pogreška mjerenja; Beta = Beta standardizirani koeficijent; *** $p < 0,001$; ** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

Prvim blokom, kojim su obuhvaćene sociodemografske varijable, objašnjeno je 2 % varijance stavova prema interkulturalnom odgoju kod nastavnika. Pri tomu se spol pokazao jedinim značajnim prediktorom. Dakle, nastavnice su iskazivale pozitivnije stavove od nastavnika. U drugom koraku su se, uz spol, značajnim prediktorima pokazali provedba interkulturalizma te prve reakcije učenika na različite glazbe svijeta. Pri tomu su varijable dodane u drugom koraku objasnile dodatnih 6 % varijance stavova prema interkulturalnom odgoju. U trećem koraku, nakon uključivanja procjene podrške i razvoja koju škola pruža svojim nastavnicima u provedbi interkulturalizma u nastavi glazbe, spol je ostao značajnim prediktorom. Varijable uključene u treći korak objasnile su dodatnih 7 % varijance kriterija. Suprotno tomu, prve reakcije učenika prestale su biti značajnim prediktorom, dok su zastupljenost interkulturalizma te procjena razvoja i podrške u provedbi interkulturalizma postali značajni prediktori. Ako se rezultati dobiveni u trećem koraku usporede s korelacijskom analizom, postoje neke razlike.

Naime, kao što se može vidjeti iz tablice 4, zastupljenost interkulturalizma nije značajno povezana sa stavovima, dok reakcije učenika jesu. Dakle, s jedne strane, odnos procjene prve reakcije učenika na različite glazbe svijeta i stavova prema interkulturalnom odgoju posredovan je procjenom razvoja i podrške koju škola pruža nastavnicima u provedbi interkulturalnog odgoja u nastavi glazbe. S druge strane, čini se da je kod odnosa zastupljenosti interkulturalizma i stavova došlo do supresije. Ukupno uzevši, može se pretpostaviti da su i prve reakcije učenika i zastupljenost interkulturalizma dijelom određene procjenom razvoja i podrške koju škola pruža nastavnicima u provedbi interkulturalnog odgoja u nastavi glazbe.

Rezultati ovog istraživanja upućuju na zaključak da postoji značajna statistička razlika između nastavnica i nastavnika u stavovima prema interkulturalnom odgoju u nastavi glazbe. Nastavnice izražavaju pozitivnije stavove istodobno kritičnije procjenjujući podršku koju imaju od škole u provedbi interkulturalnog odgoja. Nastavnici iskazuju manje pozitivne stavove ujedno smatrajući podršku koju dobivaju od škole boljom.

Zaključak

Da bi nastavnici glazbe uspješno poučavali različite glazbe svijeta i na taj način najučinkovitije interkulturalno djelovali na svoje učenike, nužna je dobro osmišljena nastava na fakultetima koja će se usmjeriti na razvijanje njihove interkulturalne kompetencije. Unapređenje interkulturalne nastave glazbe u školama moguće je samo implementacijom interkulturalizma u kolegije na studijima za buduće nastavnike glazbe.²⁶ Nažalost, prema rezultatima mnogih istraživanja to se još uvijek ne događa unatoč brojnim kurikulumskim reformama i deklarativnoj opredijeljenosti nastavnika, sveučilišta i prosvjetnih vlasti za interkulturalizam.

Dok većina fakulteta, koji obrazuju buduće nastavnike, tvrdi da obrazuje nastavnike za rad s raznovrsnom studentskom populacijom i omogućava praksu koja je u skladu s načelima interkulturalnog obrazovanja, malo podataka potvrđuje da su nastavnici interkulturalno kompetentni i da sebe vide kao interkulturalne odgojitelje. Zbog ograničenog broja istraživanja o utjecaju interkulturalne pripreme nastavnika na stvaran rad nastavnika u školama nakon završenog studija, postoji veliki jaz u istraživanjima koja se odnose na praksu interkulturalnog odgoja u školama. Stoga je važno da se obrazovanje budućih

²⁶ Usp. Rohan NETHSINGHE, Finding balance in a mix of culture. Appreciation of diversity through multicultural music education, *International Journal of Music Education*, 30 (2012) 4, 382-396.

nastavnika bavi pitanjem kulturne raznolikosti i izloži buduće nastavnike interkulturalnim pitanjima u razredu.²⁷

Razvijanje interkulturalne kompetencije dio je cjeloživotnog obrazovanja. Ono se odvija na radnom mjestu, različitim seminarima i radionicama, ali i samostalnom aktivnošću svakog pojedinca. Različite prepreke posljedično uzrokovane sociodemografskim obilježjima ispitanika, uvjetima u kojima djeluju i okolinom koja ih okružuje, mogu se prevladati kontinuiranim radom na razvoju vlastite interkulturalne kompetencije. O tomu bi valjalo voditi računa posebice kada je riječ o nastavnicima muškoga spola. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na potrebu kontinuiranog interkulturalnog osvještavanja nastavnika glazbe. Otvorenost prema drugačijoj glazbi i drugim kulturama u cjelini preduvjet je interkulturalnog djelovanja suvremenog nastavnika glazbe koji mora pomoći svojim učenicima u razvijanju interkulturalne kompetencije.

²⁷ Usp. Jessica Aimée PREMIER, Jenny MILLER, Preparing Pre-service Teachers for Multicultural Classrooms, *Australian Journal of Teacher Education*, 35 (2010) 2, 35-48.

Amir Begić* – Jasna Šulentić Begić**

Relationship between sociodemographic variables and attitudes of music teachers toward intercultural education

Summary

Intercultural music education becomes the need of all modern multicultural societies. It can no longer be based solely on introducing Western European art music. Intercultural reality implies the necessity of knowing musical traditions of different people, as well as the knowledge of a particular culture as a whole. Given its intercultural essence, music is an ideal area in which the intercultural competence of students can be developed and the precondition is an intercultural competent teacher. Within this paper, a research was conducted aiming to establish the link between different sociodemographic variables and attitudes of music teachers towards interculturalism in teaching music, its implementation and the support it receives from the school. An anonymous questionnaire survey examined attitudes of teachers of Music Culture (N=309) and teachers of Musical Arts (N=36) performing music teaching in elementary and high schools in the Republic of Croatia. According to research results, gender is the only sociodemographic variable that is significantly related to attitudes towards intercultural education, as well as the assessment of the possibilities of developing their own intercultural competence and the assessment of support that music teachers receive from schools in the implementation of intercultural education.

Key words: intercultural music teaching, teacher attitudes, sociodemographic variables, intercultural competence.

(na engl. prev. Amir Begić)

* Amir Begić, PhD, Research Associate, Academy of Arts in Osijek; Address: Kralja Petra Svačića 1F, HR-31000 Osijek, Croatia; E-mail: abegic@uaos.hr.

** Jasna Šulentić Begić, PhD, Assis. Prof., Academy of Arts in Osijek; Address: Kralja Petra Svačića 1F, HR-31000 Osijek, Croatia; E-mail: jsulentic-begic@uaos.hr.